

Radni i stambeni uvjeti znanstvenika u Hrvatskoj

DOI: 10.5613/rzs.49.1.3
UDK: 001-057.8:365](497.5)
001-057.8:349.23](497.5)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 16. 7. 2018.

Anđelina SVIRČIĆ GOTOVAC

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska
angelinasg@gmail.com

Nikola PETROVIĆ

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska
nikola@idi.hr

Branimir KRIŠTOFIĆ

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska
kristof@idi.hr

SAŽETAK

U radu se analiziraju neki od elemenata rada i stanovanja znanstvene populacije u Hrvatskoj dobiveni internetskom anketom koja je provedena 2017. godine. Anketa je upućena na adrese elektroničke pošte 7 269 znanstvenika, a odgovorilo ih je 1 966. Radne i stambene uvjete smješta se u suvremeni informatizacijski i postsocijalistički kontekst društva te ističe neke osnovne procese i fenomene koji na njih utječu, kao što su privatizacija stanovanja i fleksibilizacija rada. Nesigurnost radnih uvjeta koji iz njih proizlaze vidljiva je naročito kod mlađih znanstvenika. Testirane su razlike u zadovoljstvu znanstvenika radnim i stambenim uvjetima prema spolu, radnom statusu, tipu ustanove, mjestu rada i području bavljenja. Zadovoljniji su radnim uvjetima oni zaposleni izvan Zagreba od onih zaposlenih u Zagrebu te su muškarci zadovoljniji od žena. Stalno zaposleni ispitanici zadovoljniji su od ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme. U boljem su stambenom položaju znanstvenici zaposleni na neodređeno, koji su i više sudjelovali u subvencioniranoj kupnji vlastitog stana. Za razliku od njih, zaposlene na određeno često prate nesigurni radni uvjeti, a uzrok tomu može se naći i u novoj znanstvenoj politici sve više okrenutoj tržištu. Zaključno, prema osnovnim stambenim kriterijima znanstvenu populaciju temeljno obilježava nastavak i jačanje modela privatizacije stanovanja započetog u tranzicijskom razdoblju u kojem je posjedovanje vlastitog stana poželjan stambeni status. U radnom smislu mora se istaknuti podijeljena situacija te kako postoji određeno zadovoljstvo radom, ali i iscrpljenost i nesigurnost koju u većoj mjeri osjećaju žene i mlađi znanstvenici.

Ključne riječi: znanstvenici, radni i stambeni uvjeti, fleksibilizacija rada, privatizacija stanovanja, Hrvatska

1. UVOD

Radne i stambene uvjete života nije moguće istraživati bez uvida u suvremeni kontekst življenja, prije svega onaj postindustrijski i postsocijalistički ili tranzicijski. Suvremeni globalizacijski (Beck, 2004 [2002]; Sassen, 2001) i informatizacijski (Castells, 2000 [1986]) okvir društva usmjerio je istraživanje prema nekim novim, ali i već postojećim, procesima i fenomenima na koje velik utjecaj ima jačanje tržišne ekonomije. Hrvatska je još od početka devedesetih godina 20. stoljeća duboko zahvaćena tim procesima te su značajne promjene vidljive i u sferi rada i stanovanja. Sigurnost koju su ta dva elementa života imala, primjerice, u socijalističkom razdoblju (Enyedi, 1996) svedena je na mnogo manju mjeru te su umanjena određena radna i stambena prava. To je dovelo do veće nesigurnosti i fleksibilizacije rada (Sennett, 1998; Burdije [Bourdieu], 1999 [1972]; Standing, 2009; Harvey, 2013 [2005]), odnosno porasta povremene ili privremene zaposlenosti koja se ogleda u većem broju ugovora o radu na određeno vrijeme i smanjenog udjela zaposlenih na neodređeno vrijeme. Istodobno, ne može se govoriti o potpunom prijelazu na nestandardne modele rada nego samo o djelomičnom i parcijalnom, ali za hrvatski kontekst vrlo značajnom. “Iako su zaposlenja na djelomično radno vrijeme, ugovor ‘ako’ i ‘kad’ ili samozapošljavanje i povremeni rad na malo društvene promjene koje se mogu susresti gotovo svuda po svijetu, u Hrvatskoj one djeluju zloćudnije zbog nasljeđa tajkunske privatizacije te ih društvo samim time bolnije proživljava” (Biti i Žitko, 2017: 162). Nestanak temeljnih i sigurnih uvjeta življenja svakako je vezan i uz postojeću nestabilnost i ugroženost tzv. države blagostanja (*welfare state*) (Esping-Andersen, 2000) kako na globalnoj, tako i lokalnoj razini. No, bez obzira na suvremene procese globalizacije i informatizacije društva važan je aspekt istraživanja¹ bio usmjeriti se na hrvatski kontekst te istaknuti neke njegove specifičnosti vidljive u radnim i stambenim uvjetima uzrokovanim navedenim gubitkom sigurnosti.

I za područje znanosti može se reći da se sve više približilo tom postindustrijskom modelu “društva rizika” (Bek [Beck], 2001 [1986]) i postmodernim oblicima rada (Bauman, 2011 [2000]), odnosno fenomenima fleksibilizacije, prekarizacije rada te drugim sličnim fenomenima kojima se nastoji pojasniti globalno prisutan trend radne i egzistencijalne nesigurnosti potaknute globalnom ekonomijom i informatizacijom društva. “Danas je prekarijat svuda” (Burdije [Bourdieu], 1999 [1972]:

¹ To je istraživanje vezano uz rad na projektu Kvaliteta života znanstvene populacije u Hrvatskoj (2016.–2017.) provedenom na Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu pri Centru za istraživanje znanosti i prostora, uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja. Na projektu je sudjelovao tim sastavljen od pet članova: Maja Jokić, Nikola Petrović, Branimir Krištofić i Stjepan Mateljan (suradnici) te Anđelina Svirčić Gotovac (voditeljica projekta). Tehničku i informatičku podršku pružio je Hrvoje Haim.

94), odnosno “nesigurnost, nestalnost i privremenost” (Hodžić, 2008: 27) postaju glavne odlike radnog procesa u postmoderno vrijeme. Sve veća ovisnost znanstvenih istraživanja o privatnim izvorima financiranja, primjerice, dovodi do komercijalizacije i tržišnih uvjeta rada te privremenih i vremenski ograničenih ugovora o radu, čime se potiče i veću mobilnost među znanstvenicima. Recentna komparativna istraživanja zadovoljstva radom kod znanstvenika pokazuju da se znanstveni sustavi u kojima se provode tržišno orijentirane reforme poput britanskoga, kanadskog, nizozemskog i australskog odlikuju visokom razinom stresa (Shin i Jung, 2014). “Individualizirani i relativno nemoćni radnici suočeni su s tržištem rada na kojemu se nude samo ugovori na ograničeno vrijeme, prilagođeni interesima poslodavaca. Sigurnost radnog mjesta na neograničeno vrijeme postaje stvar prošlosti (Thatcher ju je, na primjer, ukinula na sveučilištima)” (Harvey, 2013 [2005]: 163).

U hrvatskim okvirima pak takvi uvjeti rada nisu prevladavajući kod cijele populacije znanstvenika, ali su vrlo prisutni kod mlađe populacije te nesumnjivo ostavljaju traga na kvalitetu njihova života. Mogućnost za sve veću mobilnost, kao i nesigurnost u manjim i često neatraktivnim znanstvenim zajednicama, može dovesti do odlaska, posebno mlađih, znanstvenih kadrova iz zemlje, a taj je proces poznat pod nazivom odljev mozgova (*brain drain*). On je posebno pogađao države Srednje i Istočne Europe nakon ulaska u Europsku uniju 2004. (Arrieta, Pammolli i Petersen, 2017). U nacionalnom, ali i regionalnom, kontekstu zato se čini važnim ispitati kakva je kvaliteta života i rada u znanstvenim sustavima koji još nisu u tolikoj mjeri tržišno orijentirani, ali u kojima dolazi do određenih promjena.² Fleksibilizacija procesa rada stoga se može promatrati dvojako, kao povremeni ili privremeni te samim time i nesiguran vid rada, te kao kombinacija rada na poslu s radom kod kuće. U stambenom je smislu tranzicijski period pak obilježila većinska privatizacija stanova i stambenog fonda te prijelaz s tzv. privilegiranoga društvenog stanovanja i stanovanja koje kontrolira država, kao vid kolektivizacije stanovanja, na većinom privatno stanovanje, odnosno stanogradnju koju provode privatni ulagači te prebacivanje stambenog pitanja na leđa građana, odnosno individualizaciju stanovanja. “Tranzicija u stanovanju istaknula se jedinstvenim obilježjima socijalističkoga stambenog sustava te posebno u visokom udjelu vlasništva stanova i privatnoj stambenoj produkciji” (Tsenkova, 2009: 2). Također se može naglasiti da procesom otkupa devedesetih godina 20. stoljeća i “prodajom društvenih stanova Hrvati postaju nacijom u kojoj velika većina kućanstava stanuje u vlastitim stanicama” (Bežovan, 2008: 384), a Hrvatsku obilježava proces privatizacije stanovanja (Buckleyand i Tsenkova, 2001: 258). To potvrđuju i podaci iz Popisa stanovništva iz 2011., prema kojem u Hrvatskoj ima 88,9% stanovnika koji imaju stan u vlasništvu

² Za kvalitetu radnih uvjeta npr. češkoj akademskoj zajednici vidjeti u Zábrodská i dr., 2016, i Vostal, 2017.

ili suvlasništvu (Državni zavod za statistiku, 2017). Prema veličini stana ili kuće te broju soba, kao nekim od osnovnih stambenih pokazatelja, nije se pokazala značajna razlika u odnosu na socijalističko razdoblje. Također su i tzv. atraktivni i preferencijski aspekti odabira mjesta stanovanja vidljivi i nisu se značajno mijenjali, nego su ostali unutar konteksta urbanog u odnosu na suburban model, prema kojem se stanovnici odlučuju za kupnju ili mjesto stanovanja u području gradova, a manje izvan njega, na perifernim ili suburbanim zonama (Petrović, 2004) bez obzira na često skuplje i nesigurnije uvjete života u gradovima.

2. TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Rad se metodološki i teorijski naslanja na dva područja, sociologiju grada i prostora te sociologiju znanosti, koja se dosad u hrvatskoj sociologiji nisu značajnije empirijski i teorijski povezivala. Tematski su se ta područja pokazala komplementarnima te su ponudila određenu sliku o životu, ponajprije radnim i stambenim uvjetima, na primjeru znanstvene populacije. Prijašnja istraživanja hrvatske znanstvene populacije uključivala su i osnovne elemente kvalitete života, kao što je stanovanje (Prpić, 1984; Golub i Šuljok, 2005) ili razdioba radnog i slobodnog vremena (Golub, 1985). Istraživano je i kako svoj položaj i uvjete rada vide tzv. marginalne skupine u znanosti, žene i mladi znanstvenici (Prpić, 1989, 2004). Nalazi tih istraživanja pokazuju da su prema nekim objektivnim kriterijima kao što su broj suradnika u radnoj sobi ili voditeljske uloge, kao i prema različitim subjektivnim procjenama radnih uvjeta (Prpić, 2003, 2004; Brajdić Vuković, 2017), te dvije skupine često u lošijem položaju. Osobito je fleksibiliziran rad mladih znanstvenika s uvođenjem zapošljavanja na kompetitivnim projektima od 2014. godine (projekti Hrvatske zaklade za znanost). Značajni su i radovi koji su analizirali specifičnosti društvenih, kognitivnih i objavlivačkih obrazaca različitih područja znanosti. Oni upućuju na to da je, bez obzira na neke zajedničke karakteristike unutar područja kao što su prirodne znanosti, pa i unutar okrupnjenih područja kao što su društveno-humanističke znanosti, potrebno analizirati specifičnosti znanstvenih polja (Prpić, 2008; Jokić, Zauder i Letina, 2012).

S druge strane, treba vidjeti reflektira li se sve jače naglašavanje presudne uloge tzv. STEMM područja³ u razvoju Hrvatske u boljim radnim uvjetima znanstvenika u tim područjima. S obzirom na visok stupanj centralizacije Hrvatske treba ispitati

³ Sve češće u javnom diskursu korištenu kraticu STEM čine sljedeća znanstvena područja iz hrvatske klasifikacije znanstvenih područja: prirodne (*Science, Mathematics*), tehničke i biotehničke znanosti (*Technology, Engineering*). U ovom slučaju dodano je i područje biomedicine i zdravstva (*Medicine*) koje se pridodaje u drugoj kratlici: STEMM, a koja se također često kontrastira s društveno-humanističkim područjima.

razlike između znanstvenika zaposlenih u Zagrebu, hrvatskom znanstvenom i gospodarskom centru, i znanstvenika zaposlenih u regionalnim znanstvenim centrima. Također su zbog dugotrajnog propitivanja uloge i opstanka javnih instituta u hrvatskom znanstvenom sustavu analizirane razlike u zadovoljstvu između znanstvenika zaposlenih u javnim institutima i onih zaposlenih na sveučilištima. Dakako, to su vrlo pojednostavljene dihotomije, jer se unutar tih skupina znanstvenika kriju brojne podskupine koje imaju različit društveni ugled i status. Ipak, pretpostavka je istraživanja da prema nekim pokazateljima postoje i dijelom marginalne skupine, kao što su znanstvenici zaposleni izvan Zagreba, zaposleni u institutima i u društveno-humanističkom području. Te su skupine također izdvojene za analizu.

Druga su pak istraživanja u području sociologije grada i sela mjerila kvalitete života i neke osnovne dimenzije ili elemente (obrazovanje, stanovanje, migracije, zdravlje, prehranu, slobodno vrijeme, opremljenost kućanstva i dr.) na razini dviju statističkih jedinica, kućanstva i susjedstva (neposredne životne okoline) u gradovima i selima, odnosno mreži naselja (Seferagić, 1988, 2005; Lay, 1986; Hodžić, 2005; Svirčić Gotovac, 2006, 2015; Zlatar, 2015). Realizirana istraživanja naglašavala su proces centralizacije i neravnopravnosti u razvijenosti hrvatskih naselja te razlike u kvaliteti stanovanja ponajviše između urbanih i ruralnih naselja. Razlike su vidljive ponajprije u infrastrukturnoj opremljenosti naselja (nedostatku javnih institucija u svakodnevnom životu stanovnika: vrtića, škola, ambulanti i dr.) ili boljoj opremljenosti u gradovima, ali i smanjenoj kvaliteti stanovanja na razini kućanstva prema nekim osnovnim kriterijima (manje stambene površine i manji broj soba).

No, prema prijašnjim istraživanjima provedenima na znanstvenoj populaciji pokazalo se da je prosječna površina njihovoga stambenog prostora veća i od 90 m² za prosječno kućanstvo (Golub i Šuljok, 2005) te je značajno veća nego ona za prosječnu populaciju koji iznosi za većinu stanovnika od 12 do 15 četvornih metara po osobi (Državni zavod za statistiku, 2017) i indikator je koji se pokazao značajnim za istraživanje. Cilj je istraživanja bio ispitati neke od najvažnijih aspekata zadovoljstva radnim i stambenim uvjetima na objektivnoj i subjektivnoj razini (Diener i Suh, 1997; Cummins, 2000; Ferriss, 2004) kao dijela kompleksnoga istraživačkog koncepta kvalitete života, a uzimajući u obzir specifične i izdvojene podskupine znanstvenika. Ti se uvjeti mogu klasificirati i kao materijalni i nematerijalni uvjeti života. Objektivni pokazatelji, kao primjerice prihodi od rada, prihodi u kućanstvu, uvjeti rada i stanovanja, ukupni troškovi ili opremljenost kućanstva te brojni drugi, nedovoljno pokazuju je li pojedinac zaista zadovoljan svojom kvalitetom života te se nadopunjuju subjektivnim pokazateljima (željama, očekivanjima, preferencijama) o zadovoljstvu životom ili uvjetima rada.

3. METODOLOGIJA

3.1. Istraživana populacija, uzorak i prikupljanje podataka

Podaci su prikupljeni internetskim anketnim istraživanjem u travnju i svibnju 2017.⁴ Populaciju istraživanja činili su znanstvenici svih područja znanosti zaposleni na primarno znanstvenim ustanovama (doktorandi, poslijedoktorandi i stalno zaposleni znanstvenici). Do popisa znanstvenika došlo se preko Upisnika znanstvenika koje vodi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. U Upisniku se nalazilo 8 500 doktora znanosti zaposlenih na jednoj od 184 ustanove iz sustava znanosti. Kako je cilj istraživanja bio analiza radnih i stambenih uvjeta znanstvenika koji čine osnovu hrvatskog znanstvenog sustava,⁵ iz tog je skupa izdvojeno 7 023 znanstvenika s doktoratom znanosti i primarno zaposlenih na jednom od 10 hrvatskih sveučilišta ili na jednom od 25 hrvatskih javnih instituta. Kako bi se dobila mišljenja i mlađih znanstvenika, u istraživanje je uključeno još i 176 doktoranada Hrvatske zaklade za znanost o kojima su podaci dobiveni od udruge Mreža mladih znanstvenika te 70 znanstvenih novaka bez doktorata zaposlenih na javnim institutima o kojima su podaci dobiveni od MZO-a. S obzirom na pojačanu dinamiku ulaska u znanstveni sustav i izlaska iz njega, oni vjerojatno ne predstavljaju cijelu populaciju “istraživačkih” doktoranada, onih koji nisu intenzivno orijentirani na nastavu.⁶ U istraživanju se populaciji tako našlo 7 269 znanstvenika kojima je na adresu elektroničke pošte poslana poveznica na internetski upitnik. Dakle, uzorak istraživanja činila je cijela populacija hrvatskih znanstvenika o kojima je bilo moguće dobiti podatke (*total population sampling*).

U prvom pozivu upitnik je ispunilo 1 465 ispitanika. Nakon mjesec dana, ispitanicima koji nisu ispunili upitnik poslan je podsjetnik. Servis za internetsko anketiranje primijenjen u ovom istraživanju (*Limesurvey*) koristi jedinstvenu identifikacijsku oznaku koja se dodjeljuje svim ispitanicima kako bi se odredilo koji su ispitanici ispunili upitnik, no odgovore ispitanika nije moguće povezati s tom oznakom. Na anketu je u konačnici odgovorilo 2 066 ispitanika, čiji su odgovori prošli logičku provjeru, a isključeni su ispitanici koji su nepotpuno odgovarali na upitnik. Za anali-

⁴ Prvo istraživanje provedeno internetskom anketom na uzorku populacije znanstvenika obavljeno u Institutu za društvena istraživanja bilo je 2004. godine (Prpić, 2008) na uzorku znanstvenika iz područja prirodnih i društvenih znanosti, uz stopu odaziva od 24,7% (Golub, 2008: 28).

⁵ Sveučilišta i javni instituti ovdje su uzeti kao organizacije kojima je znanost primarna djelatnost, za razliku od, primjerice, industrijskih instituta ili visokih škola (usp. članak 3. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju: <https://www.zakon.hr/z/320/zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>).

⁶ Nažalost, od MZO-a nije dobiven popis znanstvenih novaka bez doktorata tj. asistenata zaposlenih na hrvatskim sveučilištima te u istraživanju nedostaje taj važan segment znanstvene populacije.

zu su tako bili predviđeni odgovori 1 966 ispitanika, pa je stopa odaziva (*response rate*) bila 27%. Prednost je internetske ankete u tome što se dobiva velik broj odgovora na otvorena pitanja (Lupton, 2015: 192). I u ovom su istraživanju korištena pitanja otvorenog tipa kako bi se omogućilo iznošenja osobnog mišljenja o nekim važnim aspektima znanstvenog rada. Tako smo, primjerice, na dva otvorena pitanja dobili 870 odgovora, a neki od njih prikazani su u nastavku rada.

Uzorak istraživanja (Tablica 1) nije reprezentativan prema spolu ($\chi^2 = 136,75$; $p < 0,01$), tipu ustanove zaposlenja ($\chi^2 = 29,35$; $p < 0,01$) i mjestu rada ($\chi^2 = 10,26$; $p < 0,01$). Njegova je reprezentativnost nešto bolja prema znanstvenom području bavljenja, no tu su veće diskrepancije nađene u udjelu ispitanika iz društvenih znanosti te u tehničkim znanostima ($\chi^2 = 178,57$; $p < 0,01$). Populacijske spolne razlike u ta dva područja, od kojih je društveno s većim udjelom žena (57,5%), a tehničko sa značajno većim brojem muškaraca (72,4%) pridonijela su i spolnoj nereprezentativnosti uzorka. S obzirom na to da podaci o populaciji doktora znanosti nisu sadržavali podatak o njihovom radnom statusu, nismo mogli utvrditi reprezentativnost uzorka prema tom kriteriju. No, zamjetno je da su oni zaposleni na određeno vrijeme bili motiviraniji za odgovaranje na anketu, jer je njihova stopa odaziva bila 35% (u uzorku se tako našlo 87 doktoranada i 277 poslijedoktoranada, koji su zajedno činili 18% uzorka).

Tablica 1. Usporedba ukupne znanstvene populacije i dobivenog uzorka istraživanja prema spolu, ustanovi zaposlenja, znanstvenom području i mjestu rada

		populacija (%)	uzorak (%)
		N = 7 269	N = 1 966
spol*	ženski	50,5	62,7
	muški	49,5	37,3
ustanova zaposlenja*	sveučilište	83,8	79,3
	javni institut	16,2	21,7
znanstveno područje*	prirodne znanosti	18,2	16,2
	tehničke znanosti	19,8	14,4
	biotehničke znanosti	9,4	9,8
	biomedicina i zdravstvo	11,2	10,0
	društvene znanosti	22,7	28,2
	humanističke znanosti	17,3	17,4
	umjetničko područje	0,01	0,1
	interdisciplinarno područje znanosti	1,3	3,9
mjesto rada*	Grad Zagreb	62,3	58,8
	regionalni centri	37,7	41,2

* $p < 0,01$

3.2. Upitnik, instrumenti i analitički pristup

Upitnik je činilo sveukupno 120 čestica koje su se odnosile na sociodemografska obilježja, znanstvenu djelatnost i mobilnost, odnos prema radu i radnim uvjetima, stambene pokazatelje, migracije te slobodno vrijeme znanstvenika. Sociodemografska pitanja, kao i pitanja o znanstvenoj djelatnosti te mobilnosti i migracijama već su korištena u istraživanjima hrvatskoga znanstvenog kadra (Prpić, 1984, 2008; Golub, 2005). Dio pitanja o odnosu prema radu i radnim uvjetima već je korišten u anketi Mreže mladih znanstvenika (2015), a pitanja o stanovanju korištena su dijelom u prijašnjim istraživanjima o kvaliteti života na nacionalnom (Hodžić, 2005; Seferagić, 2005; Svirčić Gotovac, 2006) i ciljanom zagrebačkom uzorku (Svirčić Gotovac, 2015; Krištofić, 2015; Zlatar, 2015) te su prilagođena novom istraživanju.

U radu su ponajprije prikazani rezultati koji se odnose na pokazatelje koji su istraživali odnos prema radu i same radne uvjete (zadovoljstvo radom, briga o gubitku radnog mjesta, ocjena prostornih i infrastrukturnih uvjeta, sudjelovanje na kompetitivnim projektima i mobilnost). Stambeni uvjeti mjereni su pokazateljima o veličini stana, tipu vlasništva stana, broju soba te mjestu stanovanja (Zagreb ili ostali regionalni znanstveni centri). Analizirani su i odgovori na dva pitanja otvorenog tipa: prvo o kombiniranju rada na poslu s radom kod kuće i drugo u kojemu se tražilo navođenje problema koji nisu bili obuhvaćeni anketom. Ispunjavanje upitnika trajalo je dvadesetak minuta.

Rezultati na spomenutim pokazateljima uspoređivani su prema spolu, ustanovi zaposlenja (sveučilišta i javni instituti), tipu zaposlenja (zaposleni na određeno vrijeme, tj. doktorandi i poslijedoktorandi,⁷ i zaposleni na neodređeno vrijeme, od docenata i znanstvenih suradnika do redovnih profesora i znanstvenih savjetnika u trajnom zvanju), primarnom znanstvenom području bavljenja (usporedba šest glavnih znanstvenih područja uz isključivanje umjetničkog područja i interdisciplinarnog područja znanosti koja su imala mali broj ispitanika, kao i usporedbu dvije često apostrofirane skupine znanosti STEMM područja s jedne strane i društveno-humanističkog područja s druge strane), kao i prema mjestu zaposlenja (radi li se o Zagrebu ili o regionalnim znanstvenim centrima).

Kako bi se pravilno interpretiralo razlike između spomenutih skupina i uputilo na mogućnosti veće zastupljenosti specifičnih podskupina unutar njih, navodimo utvrđene statistički značajne razlike ($p < 0,05$). Tako prema spolu postoje razlike s obzirom na zastupljenost u STEMM području i tipu ustanove. Manja je zastupljenost žena u STEMM-u (45,9%) nego u društveno-humanističkom području (57,5%)

⁷ Oni se, uz malu ogradu, mogu klasificirati i kao mladi znanstvenici, no smatrali smo da dihotomija zaposlenosti na određeno nasuprot zaposlenosti na neodređeno bolje indicira položaj u znanstvenom sustavu od dobi znanstvenika.

i nešto je veći udio žena zaposlenih u javnim institutima (22,1%). Prema tipu zaposlenja, veća je zastupljenost ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme u Zagrebu (64,8%) nego u regionalnim znanstvenim centrima). I prema područjima znanosti veća je zastupljenost ispitanika zaposlenih na određeno u humanističkim (22,5%), prirodnim (21,9%) i tehničkim znanostima (21,2%). Prema mjestu rada u Zagrebu je veći udio znanstvenika zaposlenih u javnim institutima (81,3%) kao i STEMM znanstvenika (57,1%) nego u regionalnim znanstvenim centrima. Prema ustanovi zaposlenja, u javnim je institutima više STEMM znanstvenika (59%).

T-test i ANOVA korišteni su za testiranje razlika u prosječnim rezultatima na kvantitativnim varijablama, dok je hi-kvadrat test korišten za testiranje reprezentativnosti uzorka te asocijacija za kvalitativne varijable. S obzirom na nereprezentativnost većine skupina u uzorku, razlike između njih treba uzeti s dozom opreza. Za analizu dobivenih podataka korišten je programski paket IBM SPSS Statistics 20.

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Sociodemografska obilježja ispitanika

Prema područjima znanosti kojima se znanstvenici bave u uzorku najzastupljenije su bile društvene znanosti (28,2%). Slijede humanističke znanosti sa 17,4%, potom prirodne znanosti s 16,2% te tehničke s 14,4%. Ostala su područja znatno manje zastupljena. Prema tipu ustanove u kojoj su znanstvenici zaposleni značajno ih je više zaposleno na fakultetima odnosno sveučilištima nego institutima javnog tipa, njih 79,3%. Njih 22,7% radi i kao vanjski suradnik izvan matične institucije na nekoj drugoj instituciji u sustavu znanosti (15,6% na jednoj dodatnoj instituciji i 5,1% na dvije). Po starosti, najviše je bilo onih u dobnoj kategoriji 31–40 godina, ukupno 40,4%, a zatim u kategoriji 41–50 godina (31,3%). Ispitanika je zatim najviše u znanstvenom statusu znanstvenog suradnika i docenta (37,2%) te višega znanstvenog suradnika ili izvanrednog profesora (20,1%), što odgovara spomenutim dobnim kategorijama. Prosječna dob u uzorku bila je 44,7 godina.

Znanstvenici najčešće žive i stanuju u Zagrebu, njih 55%, što je i očekivani nalaz, jer se u Zagrebu nalazi gotovo polovina svih hrvatskih fakulteta i većina instituta. U susjednim manjim gradovima-satelitima ili Zagrebačkoj županiji živi dodatnih 4,7% ispitanika. U drugom po veličini hrvatskom gradu Splitu i Splitsko-dalmatinskoj županiji živi 10,4% znanstvenika. I prema ovim podacima može se istaknuti posebna uloga glavnog grada koja je naglašena upravo u tranzicijskom periodu, kad dodatno jača i ekonomski i politički te postaje razvijeniji od drugih većih gradskih središta, čak i ako su sveučilišnog tipa. Zagreb s drugim postsocijalističkim glavnim gradovima dijeli obilježje nadmoćnosti spram ostalih urbanih središta te se

sve više izdvaja po razvijenosti, multifunktionalnosti te manjoj nezaposlenosti od drugih gradova (Hodžić, 2005; Tsenkova, 2008; Sykora i Stanilov, 2014).

4.2. Radni uvjeti

Prema oblicima rada i stavu prema poslu pokazalo se da su znanstvenici iz uzorka prilično vezani uz posao, jer ih 63,7% smatra da su zbog stalne dostupnosti (tehnološki uvjetovane) u velikoj mjeri (39,1%) ili u potpunosti (24,6%) izgubili granicu između radnog i slobodnog vremena (na ljestvici odgovora od pet stupnjeva, $M = 3,63$, $SD = 1,18$) (Tablica 2). Također se zbog količine posla iscrpljeno osjećalo 73% ispitanika ($M = 3$, $SD = 0,85$), a njih 23% često se brinulo da će izgubiti radno mjesto ($M = 1,94$, $SD = 0,94$). Ti podaci indiciraju fleksibilnost i nesigurnost radnih uvjeta.

Tablica 2. Slaganje s tvrdnjama o osjećaju iscrpljenosti i brizi o gubitku radnog mjesta

	Zbog količine posla osjećam se iscrpljeno. (%) N = 1792	Često se brinem da ću izgubiti radno mjesto. (%) N = 1768
Nimalo se ne slažem.	4,7	38,2
Uglavnom se ne slažem.	22,3	38,7
Uglavnom se slažem.	41,5	14,0
Potpuno se slažem.	31,5	9,0
M	3,00	1,94
SD	0,85	0,94

Veću iscrpljenost osjećaju žene ($M = 3,1$, $SD = 0,81$) nego muškarci ($M = 2,83$, $SD = 0,89$; $t = 6,43_{(1298,7)}$; $p < 0,01$), a isto tako žene u većoj mjeri osjećaju da gube granice između radnog i slobodnog vremena ($M = 3,7$, $SD = 1,15$) nego muškarci ($M = 3,51$, $SD = 1,21$; $t = 3,17_{(1388,6)}$; $p < 0,01$). Zaposleni na sveučilištu ($M = 3,03$, $SD = 0,85$) osjećaju se iscrpljenijima nego zaposleni na javnim institutima ($M = 2,86$, $SD = 0,83$; $t = 3,41_{(1790)}$; $p < 0,01$). Također, oni u većoj mjeri ($M = 3,7$, $SD = 1,14$) osjećaju i da gube granice između radnog i slobodnog vremena nego zaposleni na javnim institutima ($M = 3,37$, $SD = 1,26$; $t = 4,59_{(559,7)}$; $p < 0,01$). Razlike po tipu ustanove lako su objašnjive s obzirom na to da znanstvenici na sveučilištu imaju obvezu nastave i rada sa studentima, koja rezultira, vjerojatno, i dodatnom količinom elektroničke pošte koju dobivaju izvan uobičajenoga radnog vremena.

Žene su općenito, pak, u većoj mjeri od muškaraca opterećene kućanskim poslovima i brigom o djeci (Knežević, Gregov i Šimunić, 2016), što može povećati i osjećaj opterećenosti poslom i gubitka granice između radnog i slobodnog vremena. Kao što je to opisala jedna ispitanica: “*Trudnoća, porodiljni, majčinstvo do osamostaljenja djeteta oduzimaju strašno puno vremena, a rokovi za napredovanja teku*” (Ž, sveučilište, društvene znanosti).

Znanstvenici iz društveno-humanističkog područja osjećaju se iscrpljenijima ($M = 3,06$, $SD = 0,87$) od znanstvenika iz STEMM područja ($M = 2,92$, $SD = 0,82$; $t = -3,5_{(1713,9)}$; $p < 0,01$) te zaposleni na određeno vrijeme ($M = 3,09$, $SD = 0,8$) od stalno zaposlenih ($M = 2,98$, $SD = 0,86$; $t = 2,21_{(1790)}$; $p < 0,05$). Između STEMM ($M = 3,46$, $SD = 1,2$) i društveno-humanističkog područja ($M = 3,8$, $SD = 1,11$) postoji i razlika u osjećaju gubitka granice između radnog i slobodnog vremena ($t = -6,15_{(1760,6)}$; $p < 0,01$). Razlika bi se mogla objasniti kasnijim dolaskom kulture “objavi ili nestani” (*publish or perish*) u društveno-humanističke znanosti, osobito njezinim snažnim ulaskom u društvene znanosti, u kojima je i najsnažniji osjećaj gubitka te granice. Ta bi nova situacija mogla stvarati osjećaj snažnijeg razlikovanja od donedavnog tipa rada u tim znanostima, koji je bio sporiji i kontemplativniji.

Slične se statistički značajne razlike vide i kod brige o gubitku radnog mjesta, koju u puno većoj mjeri osjećaju zaposleni na određeno vrijeme ($M = 2,87$, $SD = 0,99$) od stalno zaposlenih ($M = 1,72$, $SD = 0,78$; $t = 19,71_{(433,7)}$; $p < 0,01$), zatim zaposleni na javnim institutima ($M = 2,17$, $SD = 1,01$) više od zaposlenih na sveučilištu ($M = 1,88$, $SD = 0,91$; $t = -5,05_{(529,9)}$; $p < 0,01$), a žene ($M = 1,99$, $SD = 0,95$) više nego muškarci ($M = 1,86$, $SD = 0,92$; $t = 2,68_{(1766)}$; $p < 0,01$). Ispitanici koji rade u Zagrebu ($M = 1,99$, $SD = 0,98$) više brinu o gubitku radnog mjesta nego oni koji rade u regionalnim centrima ($M = 1,87$, $SD = 0,86$; $t = 2,66_{(1670,6)}$; $p < 0,01$). S obzirom na nedostatak autonomije javnih instituta i najave njihovih reformi, pa i ukidanja (npr., Poslovni dnevnik, 2014) mogla se očekivati njihova veća briga za gubitak radnog mjesta. Žene u Hrvatskoj tradicionalno imaju višu stopu nezaposlenosti (Matković, 2008), a istraživanje pokazuje da bi muški znanstvenici mogli imati brži izlaz iz potencijalne nezaposlenosti kroz emigraciju, jer u većoj mjeri i razmišljaju o odlasku na rad u inozemstvo. Iako je razlika između Zagreba i regionalnih centara ponajprije rezultat drukčijih struktura zaposlenih, ona zasigurno govori i o drukčijem tipu radne atmosfere.

Statistički značajne razlike u tom pitanju nema između znanstvenih područja STEMM-a i društveno-humanističkog područja. No, postoji statistički značajna razlika između humanističkih znanosti ($M = 2,02$, $SD = 0,94$), u kojima se više brine o gubitku radnog mjesta, i u biotehničkih ($M = 1,85$, $SD = 0,81$), društvenih ($M = 1,8$, $SD = 0,9$) i biomedicinskih ($M = 1,7$, $SD = 0,8$; $F = 3,25$, $p < 0,01$; Tukeyjev HSD posthoc test). To bi se, osim s većim udjelom zaposlenih na određeno vrijeme u

humanističkim znanostima, moglo povezati i s češćim kritikama humanističkih znanosti te stoga i većom brigom oko gubitka radnog mjesta. Humanističke znanosti često su izdvajane kao nepotrebne ili zastarjele u usporedbi s “tvrđim” i “primjenjivijim” područjima znanosti.

S druge strane, kad je riječ o ispunjenosti radom, čak 92,4% ispitanika smatra svoj posao kreativnim, a njih 93,7% tvrdi i da ih ispunjava istraživački rad. U samo nešto manjoj mjeri ispitanike, njih 85,5%, ispunjavaju nastavne aktivnosti i rad sa studentima (Tablica 3).

Tablica 3. Raspodjela odgovora na pitanja povezana s ispunjenošću poslom

	Moj posao je kreativan. (%) (N = 1 810)	Ispunjava me istraživački rad. (%) (N = 1 801)	Ispunjavaju me nastavne aktivnosti i rad sa studentima. (%) (N = 1 681)
Nimalo se ne slažem.	1,2	1,5	3,1
Uglavnom se ne slažem.	6,4	4,8	11,4
Uglavnom se slažem.	39,9	33,8	41,5
Potpuno se slažem.	52,5	59,9	44,0
M	3,44	3,52	3,26
SD	0,67	0,66	0,78

Kod pitanja o kreativnosti posla jedina se statistički značajna razlika pokazala između ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 3,27$ $SD = 0,73$) i stalno zaposlenih ($M = 3,48$, $SD = 0,65$; $t = -5,13_{(1808)}$; $p < 0,01$). Kod ispunjenja istraživačkim radom statistički značajne razlike također postoje između ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 3,43$, $SD = 0,71$) i stalno zaposlenih ($M = 3,54$, $SD = 0,65$; $t = -2,75_{(469,5)}$; $p < 0,01$). Ispitanike iz humanističkog područja ($M = 3,59$, $SD = 0,62$) u većoj mjeri ispunjava istraživački rad nego ispitanike iz biomedicine i zdravstva ($M = 3,37$, $SD = 0,75$; $F = 3,01$, $p < 0,05$; Tukeyjev HSD test). Riječ je o utjecaju znanstvenog područja, jer je u humanističkim znanostima najveći udio ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme. Humanistički su znanstvenici u svojim istraživanjima, u usporedbi s drugim područjima, u većoj mjeri oslonjeni na individualni rad i ne ovise toliko o glavnim istraživačima, vođama laboratorija ili drugim suradnicima (Becher i Trowler, 2001).

Kod pitanja o ispunjenosti nastavnim aktivnostima i radu sa studentima očekivano postoji statistički značajna razlika između zaposlenih na sveučilištima

($M = 3,34$, $SD = 0,73$) i zaposlenih na javnim institutima ($M = 2,83$, $SD = 2,83$; $t = 8,6_{(316,6)}$; $p < 0,01$).⁸

Na pitanje u kolikoj mjeri mogu dodatno zaraditi na poslovima vezanima uz njihovu kompetenciju, većina ispitanika odgovorila je da ne zarađuje ništa (18,1%) ili malo (42%). Zatim njih 26,9% zarađuje osrednje, dok 9% ispitanika zarađuje značajno, a 2,2% vrlo značajno od dodatnih poslova ($M = 2,35$, $SD = 0,95$). Statistički značajne razlike uglavnom odgovaraju početnoj pretpostavki istraživanja, jer zaposleni na fakultetu ($M = 2,41$, $SD = 0,95$) imaju višu procjenu dodatne zarade od onih zaposlenih na institutima ($M = 2,14$, $SD = 0,92$; $t = 5,06_{(619,1)}$; $p < 0,01$), muškarci ($M = 2,5$, $SD = 0,92$) od žena ($M = 2,27$, $SD = 0,99$; $t = 5,01_{(1356,1)}$; $p < 0,01$) te stalno zaposleni ispitanici ($M = 2,39$, $SD = 0,94$) od zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 2,18$, $SD = 0,97$; $t = 3,79_{(1837)}$; $p < 0,01$). No, znanstvenici iz STEMM područja imaju nižu procjenu dodatne zarade ($M = 2,24$, $SD = 1$) od onih iz društveno-humanističkog područja ($M = 2,47$, $SD = 0,87$; $t = 5,02_{(1759,6)}$; $p < 0,01$). Ipak, ta razlika nije toliko jednoznačna jer unutar tih okrupnjenih područja postoje osjetne razlike. Ispitanici iz tehničkih ($M = 2,64$, $SD = 1,08$) i društvenih znanosti ($M = 2,64$, $SD = 0,92$), koji procjenjuju da u najvećoj mjeri mogu dodatno zaraditi, statistički se značajno razlikuju od ostalih područja znanosti. S druge strane, ispitanici iz prirodnih znanosti ($M = 1,93$, $SD = 0,87$), koji imaju najnižu procjenu mogućnosti dodatne zarade, statistički se značajno razlikuju od svih drugih područja, osim biomedicine i zdravstva ($F = 31,37$, $p < 0,01$; Tamhaneov test). Dakako, to su subjektivne procjene ispitanika koje ne moraju nužno značiti i veću dodatnu zaradu. Ipak, snažnija vezanost tehničkih znanosti uz poslovni sektor, kao i proliferacija poslijediplomskih specijalističkih studija u društvenim znanostima⁹ možda upućuju na to da bi se kod viših procjena dodatne zarade moglo raditi i o objektivnim procjenama.

Polovina ispitanika (50,8%) slaže se da su adekvatno plaćeni za svoj rad ($M = 2,46$, $SD = 0,91$). Statistički značajne razlike pojavljuju se kod stalno zaposlenih ispitanika ($M = 2,50$, $SD = 0,91$) i kod ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 2,28$, $SD = 0,88$; $t = -4,15_{(508,9)}$, $p < 0,01$), kao i između ispitanika iz

⁸ Ova razlika, čini se, ne proizlazi samo iz činjenice da većina znanstvenika zaposlenih na institutima nema trenutačno iskustvo rada na sveučilištu, pa i nisu mogli drugo nego preskočiti to pitanje ili se ne složiti s njime. No, u našem uzorku čak 28,6% znanstvenika s javnih instituta radi na sveučilištima kao vanjski suradnici te smo pretpostavili da oni koji su odgovorili na pitanje o ispunjenosti nastavom predaju na sveučilištima (24,6% od ispitanika zaposlenih na institutima). Ispitana je i razlika između te skupine ($M = 3,10$, $SD = 0,72$) i znanstvenika sa sveučilišta ($M = 3,34$, $SD = 0,73$) u osjećaju ispunjenosti nastavom. I među njima postoji statistički značajna razlika ($t = -3,23_{(120,5)}$; $p < 0,01$). Ti bi rezultati mogli upućivati na to da na znanstvenike sa sveučilišta, usprkos njihovoj opterećenosti i zasićenosti nastavom, djeluje i profesionalna socijalizacija o važnosti rada sa studentima.

⁹ Za popis takvih studija vidjeti <https://mozvag.srce.hr/preglednik/pregled/hr/vrsta/prikazi.html?sifavrsta=5>.

društveno-humanističkog područja ($M = 2,55$, $SD = 0,9$) te onih iz STEMM područja ($M = 2,40$, $SD = 0,9$; $t = -3,5_{(1720)}$, $p < 0,01$), pri čemu mladi znanstvenici i STEMM-ovci u nešto manjoj mjeri smatraju da su adekvatno plaćeni. Razlog za veće nezadovoljstvo STEMM znanstvenika moglo bi se tražiti u već evidentiranoj procjeni manje mogućnosti dodatne zarade te porastu društvenog ugleda tih znanstvenih područja, što može prouzročiti osjećaj neadekvatnoga financijskog vrednovanja.

Prema zadovoljstvu radnim prostorom i tehničkom opremljenošću prostora pokazalo se da su ispitanici u većoj mjeri zadovoljni nego nezadovoljni (Tablica 4). Međutim, kod zadovoljstva radnim uvjetima postoje statistički značajne razlike, jer su zaposleni izvan Zagreba ($M = 3,34$, $SD = 1,09$) zadovoljniji od onih zaposlenih u Zagrebu ($M = 3,04$, $SD = 1,09$; $t = -5,14_{(1494)}$; $p < 0,05$). Objektivni uzrok za tu razliku mogao bi biti brojniji znanstveni i studentski kadar u zagrebačkim znanstvenim ustanovama, što rezultira ne samo manjom raspoloživošću prostora nego i manjom dostupnošću tehničkih službi. Objašnjenje subjektivnog dojma moglo bi se povezati i s većom internacionalizacijom kojoj su bili izloženi zagrebački znanstvenici. Tako su možda stekli želju za boljim uvjetima, zbog koje domaće uvjete rada procjenjuju lošijima. Muškarci ($M = 3,3$, $SD = 1,1$) su zadovoljniji od žena ($M = 3,08$, $SD = 1,07$; $t = -4,27_{(1837)}$; $p < 0,01$), a to je u skladu s prijašnjim nalazima (Prpić, 2004: 82). Stalno zaposleni ispitanici ($M = 3,2$, $SD = 1,06$) zadovoljniji su od ispitanika zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 3,01$, $SD = 1,11$; $t = -2,94_{(526)}$; $p < 0,01$) te zaposleni na sveučilištu ($M = 3,2$, $SD = 1,11$) od onih zaposlenih na javnim institutima ($M = 3,04$, $SD = 1,06$; $t = 2,59_{(625,7)}$; $p < 0,05$), što je vjerojatno rezultat većeg broja zaposlenih na javnim institutima u Zagrebu.

Tablica 4. Zadovoljstvo prostornim i infrastrukturnim uvjetima na radnom mjestu

adekvatnost radnog prostora te tehničke i informatičke opremljenosti (%)	
N = 1 839	
nimalo	8,3
malo	20,1
ni malo, ni puno	27,8
u velikoj mjeri	34,8
u potpunosti	9,0
M	3,16
SD	1,1

Na kompetitivnim projektima (npr., projekti Hrvatske zaklade za znanost, *Horizon 2020*, *Seventh Research Framework Programme* ili *European Research Council*) u pet godina koje su prethodile ovom istraživanju sudjelovalo je 59,8% ispitanika. Statistički značajne razlike postoje između STEMM znanstvenika (njih 72,3% je sudjelovalo na takvim projektima) i društveno-humanističkih znanstvenika (47,1%; $\chi^2 = 116,44$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,26$). Ovaj nalaz je na tragu prijašnjih istraživanja koja su pokazala veće sudjelovanje znanstvenika prirodnih znanosti na međunarodnim projektima od znanstvenika društvenih znanosti (Golub, 2008: 75). Znanstvenici s instituta (79,4%) u većoj mjeri sudjeluju na kompetitivnim projektima nego znanstvenici sa sveučilišta (54,6%; $\chi^2 = 78,06$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,21$), kao i znanstvenici iz Zagreba (67,4%) nego znanstvenici iz regionalnih centara (48,9%; $\chi^2 = 63,38$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,19$). Ti rezultati upućuju na problem centralizacije javnih instituta, koji utječe i na pojačano smještanje kompetitivnih projekata u Zagreb. Kako takav tip projekata postaje sve utjecajnijom platformom regrutiranja mladih znanstvenika, rezultat bi mogao biti još veća centralizacija hrvatskoga znanstvenog sustava. Žene imaju nešto manje iskustva sudjelovanja u takvim projektima (57,3%) od muškaraca (63,9%; $\chi^2 = 7,93$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,06$).

Pokazalo se i to da ispitanici izrazito negativno procjenjuju učinak administrativnih poslova na kvalitetu njihova znanstvenog rada. Tako njih čak 71,5% smatra da administrativni poslovi u velikoj mjeri ili u potpunosti negativno utječu na kvalitetu njihova znanstvenog rada ($M = 3,74$, $SD = 0,86$). Statistički značajna razlika pokazala se između ispitanika zaposlenih na sveučilištima ($M = 3,80$, $SD = 0,83$) i ispitanika zaposlenih na institutima ($M = 3,53$, $SD = 0,92$; $t = 5,28_{(560,2)}$; $p < 0,01$), što se može objasniti dodatnim administrativnim poslovima koji u sve većoj mjeri dolaze uz nastavne aktivnosti. Na toj varijabli također postoji statistički značajna razlika između zaposlenih na određeno vrijeme ($M = 3,61$, $SD = 0,94$) i stalno zaposlenih ($M = 3,77$, $SD = 0,834$): ovo je rijedak primjer da iskusniji znanstvenici imaju negativniji rezultat u vezi procjene kvalitete svojeg posla ($t = -3,02_{(473,1)}$; $p < 0,01$).¹⁰ Što se tiče razlika prema područjima znanosti, ispitanici iz tehničkih znanosti u većoj mjeri osjećaju opterećenost administrativnim poslovima ($M = 3,94$, $SD = 0,76$) od onih iz humanističkih ($M = 3,67$, $SD = 0,93$) i biomedicinskih ($M = 3,66$, $SD = 0,86$) te prirodnih znanosti ($M = 3,62$, $SD = 0,86$) ($F = 5,05$, $p < 0,01$; Tamhaneov test). Međutim, nije pritom riječ samo o utjecaju mjesta zaposlenja, jer su tehničke znanosti izrazito podzastupljene u javnim institutima (3,2% ispitanika). Čak i kad se isključe zaposleni u institutima, postoji statistički značajna razlika u osjećaju opterećeno-

¹⁰ Dakako, ta razlika u opterećenosti administrativnim poslovima na štetu starijih znanstvenika u skladu je s klasičnim nalazima koji ukazuju na veći broj rukovodećih i "vratarskih" (*gatekeeping*) funkcija kod starijih znanstvenika (Zuckermann i Merton, 1972; Prpić, 1984).

sti administrativnim poslovima između tehničkih znanosti ($M = 3,94$, $SD = 0,76$) s jedne strane i humanističkih ($M = 3,70$, $SD = 0,93$) te biomedicinskih s druge ($M = 3,67$, $SD = 0,87$; $F = 3,02$, $p < 0,05$; Tamhaneov test). Uzrok tome može se dijelom tražiti i u detektiranoj povezanosti tehničkih znanosti s poslovnim sektorom (Aslaksen, 2013), a što bi također moglo objasniti njihovu veću procjenu, odnosno mogućnost za dodatnom zaradom. Čini se da bi tehničke znanosti mogle s poslovnim sektorom dijeliti i kritiku prema administrativnim poslovima u smislu otpora prema “nepotrebnoj birokraciji”. Problem administrativnih poslova detaljno navodi ispitanik upravo iz tehničkih znanosti: *“Sustavom vladaju ljudi na svim razinama koji samo izmišljaju nepotrebnu administraciju kojom se stvara privid organiziranosti i napretka, a u biti iscrpljuje ljude, frustrira te umjesto da se energija i vrijeme iskoriste za doista bitne stvari kao što je znanstvenoistraživački rad, umrežavanje s ljudima izvana, pisanje udžbenika, rad u laboratoriju, pisanje radova, pisanje prijedloga projekata itd.”* (M , sveučilište, tehničke znanosti). Problem preopterećenosti pak i njezin utjecaj na znanstveni rad opisuje se na sljedeći način: *“Najveći problem koji me sprječava da budem zadovoljna svojim poslom je preopterećenost nastavnim i administrativnim aktivnostima, koje su tekuće tako da im na kraju dajem prioritet u odnosu na znanstveni rad koji bi trebao biti primaran”* (Ž, društvene znanosti, sveučilište).

Samo je 7,3% ispitanika u posljednjih pet godina boravilo na stipendiji u inozemstvu duljoj od šest mjeseci. No, od tog dijela ispitanika, čak 89,4% njih procjenjuje da je to u velikoj mjeri ili izrazito poboljšao kvalitetu njihova rada. Statistički značajne razlike u udjelu onih koji su boravili na dugotrajnoj stipendiji, iako sve vrlo slabog efekta, pojavljuju se između ispitanika zaposlenih u javnim institutima (12%) i onih zaposlenih na sveučilištima (6,1%) ($\chi^2 = 16,68$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,09$). Razlike postoje i između zaposlenih na određeno vrijeme (12,1%) i stalno zaposlenih (6,3%) ($\chi^2 = 14,82$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,09$) te između STEM područja (8,9%) i društveno-humanističkih znanosti (5,1%) ($\chi^2 = 10,12$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,07$). Postoji i razlika između zaposlenih u Zagrebu (8,7%) i ispitanika zaposlenih u drugim gradovima (5,3%) ($\chi^2 = 8,15$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,06$). I ovdje se vidi utjecaj centralizacije instituta na veću mobilnost zagrebačkih znanstvenika od onih iz ostalih regionalnih znanstvenih centara.

4.3. Mješoviti tip rada: na poslu i kod kuće

U više od sto godina starom predavanju Max Weber je napravio razlikovanje znanosti na struke kojima je potreban laboratorij i struke “gdje majstor sam posjeduje sredstva za rad (uglavnom biblioteku)” (Weber, 1989 [1917]: 255). To je razlikovanje na izvjestan način još aktualno, upravo kroz shvaćanje rada kod kuće. Iako globalno i digitalno doba s visoko razvijenim tehnologijama komuniciranja i fleksibilnim oblicima rada omogućuje jedinstvo mjesta rada i stanovanja, u Hrvatskoj je “rad kod kuće” još uvijek rijetkost. Na razini Europske unije 2017. 5% zaposlenih radilo je kod kuće.¹¹ Najviše ih je u Nizozemskoj (13,7%), a potom u Luksemburgu (12,7%), Finskoj (12,3%), Austriji (9,5%) i Danskoj (8,6%). S 1,4% zaposlenih koji rade kod kuće Hrvatska je na začelju liste. Manje imaju samo Cipar (1,2%), Rumunjska (0,4%) i Bugarska (0,3%). Stoga nije čudno da se u Hrvatskoj na rad kod kuće gleda s dozom podozrenja. O tome jedna znanstvenica kaže: “*Mnogi iz društva – građani – tumače rad kod kuće kao nerad, što uopće nije točno. Na mnogim portalima čitaju se teške uvrede na račun znanstvenika i prosvjetnih djelatnika. I nitko od kreatora znanstvene, obrazovne politike na to nije reagirao nikada*” (Ž, sveučilište, društvene znanosti).

U istraživanju je na tu temu bilo postavljeno i zatvoreno pitanje: “Smatrate li da bi obveza dolaska na radno mjesto za znanstvenu populaciju trebala biti fleksibilnija (kombinacija rada na poslu s radom kod kuće)?”. Velika većina anketiranih iz svih područja znanosti odgovorila je na to pitanje potvrdno (75,3%). Neki znanstvenici, primjerice, rezolutno odbijaju rad kod kuće kao moguću opciju: “*Ne želim ništa raditi doma za posao, imam dosta obveza s kućnim poslovima. Doma imam kuhinju, a ne laboratorij, i u kuhinji spremam jela koja jedem. Odvajam kućni kompjutor i mrežu od poslovnog*” (Ž, institut, biomedicina). Nadalje: “*Ako znanstvenik zaposlen na fakultetu/sveučilištu svoju plaću dobiva iz državnog proračuna, trebao bi biti obavezan svakodnevno dolaziti na svoje radno mjesto. Naravno, ono može biti laboratorij, rad na terenu (poljoprivredne površine, šuma) i pokusno polje*” (Ž, sveučilište, biotehnika). Ili: “*U mom području rad kod kuće je velika glupost. Posebno za asistente doktorande, postdoktorande, tehničko i stručno osoblje koji nikako ne mogu raditi kod kuće jer nemaju uvjete, nemaju laboratorij*” (M, sveučilište, prirodne znanosti).

Drugi pak drže da se znanstveni rad može odvijati i kod kuće: “*Dijelim ured s još tri kolegice i teško je išta pisati u takvoj atmosferi, pa sve što je vezano za pisanje radova ili spremanje nastave obavim doma. Čini mi se da nekad radim dvije smjene, u jutarnjoj, na poslu, obavljam tehničke i administrativne stvari, a doma pišem, ispravljam seminare i ispite, spremam nastavu*” (Ž, sveučilište, društvene

¹¹ <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/orJzGDF3cnXimvsoKDFxw>.

znanosti). “Dolazim u ured raditi i subotom i nedjeljom; radim često i kod kuće i u kafiću. Kao znanstvenik kojemu je laboratorij život izvan ustanove, a područje zanimanja ljudi, a ne život biljaka koje rastu oko naše ustanove, svakako podržavam fleksibilan pristup radu za znanstvenike” (M, institut, društvene znanosti).

Kad se znanstvenike zatim pita koliko često dolaze na posao, postoje male razlike prema spolu. Žene u nešto većoj mjeri rijetko dolaze (15,5%) na posao nego muškarci (9,9%) ($\chi^2 = 11,91$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,08$). Prema znanstvenom statusu također postoji mala razlika, jer asistenti u nešto većoj mjeri svaki dan dolaze na posao (79,2%) od poslijedoktoranada (68%) i znanstvenih suradnika (68%) ($\chi^2 = 24,37$; $p < 0,05$; Cramerov $V = 0,08$). Nešto veće razlike postoje s obzirom na rad na sveučilištu ili u institutu ($\chi^2 = 28,39$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,12$). Svaki radni dan na posao u institute dolazi 80,2%, a na sveučilište 67,6% ispitanika. No značajnija se razlika pojavljuje kad je riječ o području znanosti kojima se ispitanici bave. STEMM znanstvenici (93,6% ih dolazi svaki radni dan na posao) i društveno-humanistički znanstvenici (43,9% dolazi svaki radni dan na posao) imaju bitno različitu obvezu dolaska na radno mjesto i potrebu za znanstvenim radom kod kuće ($\chi^2 = 520,24$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,54$). Najviše njih koji svaki dan dolaze na posao je među ispitanicima iz biotehničkih znanosti (98,4%), a najmanje iz humanističkih znanosti (29,5%) ($\chi^2 = 673,97$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,3$) (Tablica 5).

Tablica 5. Učestalost dolaska na radno mjesto prema znanstvenim područjima

područja znanosti	dolazak na posao* (%) N = 1 838		
	1 – rijetko	2 – često	3 – redovito
prirodne znanosti	3,3	7,7	89,0
tehničke znanosti	1,1	4,2	94,7
biotehničke znanosti	1,1	0,5	98,4
biomedicina i zdravstvo	2,8	2,2	95,0
društvene znanosti	15,7	31,2	53,1
humanističke znanosti	42,6	28,0	29,5
interdisciplinarno područje znanosti	9,6	15,1	75,3
ukupno	13,4	16,4	70,2

*Rijetko se odnosi na dvaput tjedno ili rjeđe, često na tri do četiri puta tjedno, a redovito na svaki radni dan.

Podaci pokazuju da je Weberova podjela na znanosti kojima treba laboratorij i one kojima je dovoljna biblioteka još uvijek održiva. I znanstvenici u prirodnim znanostima kojima laboratorij nije nužan zalažu se za fleksibilniji odnos prema radu kod kuće kao kombiniranom modelu rada:

“Nije mi potrebna u radu specijalna oprema, osim knjiga, papira, olovke i računala. Imam suradnike s kojima zajedno istražujem i zajedno smo na znanstvenom projektu, a nisu na istoj fizičkoj instituciji kao ja. U tom smislu, striktna obveza dolaska na radno mjesto, ne da je beskorisna, nego bi bila i iznimno štetna za znanstveni rad. S druge strane, nema nikakve korelacije između duljine boravaka na poslu i znanstvene produktivnosti. Smatram da bi bilo kakva prisila dolaska na radno mjesto bila izrazito kontraproduktivna, jer bi štetila onima koji su produktivni znanstvenici, a više im odgovara raditi od kuće, a one koji ionako ne rade, ne bi potaklo da rade samo to što moraju fizički biti u uredu” (M, sveučilište, prirodne znanosti).

Neki znanstvenici pak tvrde da je rad kod kuće čak i nužan:

“Učinak profesora mjeri se brojem objavljenih radova, kvalitetom predavanja, pa i raznim administrativnim poslovima za fakultet, a ne brojem sati koje provede unutar toga fakulteta. Osobno ne uspijem ništa napisati na fakultetu, već uvijek koristim to za obavljanje administrativnih i ostalih poslova te nastave i raznih aspekata kontakata sa studentima. Biti na fakultetu nije isto što i raditi odnosno ostvariti konkretne rezultate. Znam situacije gdje profesori moraju biti svaki dan na fakultetu što je pogubno posebno za mlađe jer ne stignu pisati i moraju gubiti noći da bi radili na člancima. Moramo priznati, što je tužno, da radno vrijeme od 8 sati na dan jednostavno nije dovoljno da bi se odradili svi poslovi. Optimalno je barem dan-dva ostati kod kuće da bi se moglo u miru napraviti glavninu posla i treba još uzeti od večernjih sati i vikenda, ali i blagdana i godišnjeg odmora” (Ž, sveučilište, društvene znanosti).

“Ja strašno volim svoj istraživački posao i kad ga radim vikendom i praznicima, to uopće ne doživljam kao posao, nego odmor i zabavu. Taj posao je izrazito kreativan i ispunjavajući. Ali moje obveze na fakultetu u ogromnoj mjeri odnose se na administraciju, a količina nastave koju odrađujem je dosta velika. [...] S tolikim brojem studenata, ispitni rokovi su mi noćna mora. Također, slobodno vrijeme ipak rado provodim s djetetom i obitelji, tako da za znanost, koju jako volim, ne ostaje gotovo ništa” (Ž, sveučilište, humanističke znanosti).

Iz svega slijedi da nije lako uskladiti istraživanja, nastavu i obiteljski život jer sve opsežnije obveze znanstvenika ostavljaju mogućnost i sve većoj fleksibilizaciji i kombiniranju mjesta rada s mjestom stanovanja. Ovdje je fleksibilizacija shvaćena kao nestandardni i mješoviti tip rada koji ne mora nužno biti i nesiguran, no oko kombiniranja rada na poslu i kod kuće mišljenja su podijeljena.

4.4. Stambeni uvjeti

Kad je o stambenim uvjetima riječ, mora se uzeti u obzir društveni ustroj zemlje te politički i ekonomski kontekst. Obilježje socijalističkog razdoblja bio je manjak stambenog prostora u gradovima koji se nije uspio nadoknaditi modelom društvenih stanova. S tranzicijskim periodom te jačanjem procesa privatizacije vlasništva osiguranje stambenog prostora uglavnom je ovisilo o kupnji kao načinu stjecanja stana. Hrvatska je uz Rumunjsku, koja ima 96% privatnih vlasnika stanova (Eurostat, 2019), u samom vrhu Europske unije po tipu privatnog vlasništva stanova/kuća. U 2011. u Hrvatskoj je bilo 88,9% privatnih stanova (Državni zavod za statistiku, 2017). Taj je udio i do upola manji u zemljama Zapadne Europe (Eurostat, 2019). No, postsocijalističke su zemlje po nekim temeljnim stambenim kriterijima, primjerice po veličini stanova i broju soba, još uvijek ispod prosjeka zemalja Zapadne Europe.

I u ovom se istraživanju udio privatnog vlasništva pokazao velikim, a mjereno je kroz nekoliko kategorija stanova/kuća: a) privatno (kupljeno), b) kupljeno kroz model poticane stanogradnje, c) kupljeno uz subvencionirani kredit i potporu MZO-a¹² i d) privatno (naslijeđeno). Najveći broj znanstvenika iz uzorka ima privatno i kupljeno stan/kuću, njih 46,7%. Prema tipu zaposlenosti, takav stan posjeduje više zaposlenih na neodređeno (85,1%), a samo 14,9% onih s ugovorom na određeno. Od zaposlenih na neodređeno, njih je 48,8% stan kupilo, a 19,7% ih je stan naslijedilo. Kod zaposlenih na određeno, 37,5% ih je stan kupilo, a 21,7% ih je stan naslijedilo ($\chi^2 = 155,24$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,3$). Privatnih i kupljenih stanova nešto više imaju žene (48,0%) nego muškarci (44,5%), ali žene također imaju i nešto veći udio naslijeđenih stanova (20,7%) od muškaraca (19,0%) ($\chi^2 = 17,38$; $p < 0,05$; Cramerov $V = 0,1$). Najviše privatnih stanova/kuća imaju zaposleni u području društvenih znanosti (52,0%), a najmanje oni u prirodnim znanostima (41,8%) ($\chi^2 = 62,7$;

¹² Ministarstvo znanosti i obrazovanja u suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu svojim je zaposlenicima (i tadašnjim znanstvenim novacima) od ranih godina 21. stoljeća nudilo nekoliko periodičnih programa subvencionirane kupnje kao modela socijalnog stanovanja, a kojima im se olakšavala kupnja prvog stana/kuće. Zanimljivo je da je model subvencioniranja stanova nakon 2011. zaustavljen i više ne nudi pomoć pri kupnji stana te su takvi modeli preneseni na druga resorna ministarstva, što ostavlja dojam nedovoljne brige za stambena pitanja znanstvene populacije.

$p < 0,01$; Cramerov $V = 0,09$). Prema tipu institucije, privatne stanove posjeduju podjednako zaposleni na sveučilištima (46,8%) i zaposleni na institutima (46,3%).

Nakon kategorije privatnih i kupljenih stanova/kuća, najveći udio ima kategorija privatnih i naslijeđenih stanova/kuća, 20,0%. Sljedeća je kategorija kupljenih i subvencioniranih stanova, kojih je bilo 13,8%.¹³ To, međutim, nije zanemariv broj i tim se mjerama nastojalo pomoći u rješavanju stambenog pitanja mlađim znanstvenicima i njihovim obiteljima. Iako se subvencioniranje kupovine stanova provodilo samo periodično i nipošto nije model koji je na sustavan način bio dio modela javnog ili socijalnog stanovanja, ipak su jednom dijelu populacije omogućili znatno jeftinije i sigurnije stanovanje, jer im je subvencionirano čak 2/3 ukupnog iznosa njihova stambenog kredita. Međutim, nakon 2011. sve je manje takvih modela u ponudi Ministarstva i Sveučilišta te je briga o jeftinijem stanovanju, primjerice, u Zagrebu prebačena na sam Grad i Ministarstvo državne imovine (projekt Podbrežje, planiran za mlađe znanstvenike, nije međutim ostvario ni približnu zainteresiranost i prodaju stanova, jer je planiran na neatraktivnoj lokaciji).¹⁴ I ti primjeri govore o snažnoj individualizaciji stanovanja, odnosno samostalnom rješavanju stambenog pitanja. Među onima koji su na takav način kupili svoj stan više je onih iz područja prirodnih znanosti (15,4%) nego društvenih (11,2%). Također, subvencionirane stanove kupili su više ispitanici s ugovorom na neodređeno (16,5%), a samo 1,9% zaposlenih na određeno, što je donekle očekivano jer nisu ispunjavali uvjete za stambeni kredit ($\chi^2 = 155,24$; $p < 0,01$; Cramerov $V = 0,3$). Najmanje je bila prisutna kategorija koja se odnosi na stanove kupljene u modelu poticane stanogradnje i koja iznosi samo 1,0%.

Iz navedenih podataka o vlasništvu stanova/kuća vidi se da je ukupan udjel svih kategorija privatnog vlasništva stanova/kuća zajedno 81,5%. Dobiveni se podatak može dijelom komparirati i s općom populacijom na razini Hrvatske (svi gradovi i sela te kuće i stanovi) koja, kako je i spomenuto, pokazuje izrazito visok udio privatnog vlasništva te koji je 2011. iznosio 88,9%. Ako se, međutim, dobiveni podaci usporede s onima iz 2004., kad je bilo 79,7% znanstvenika s vlastitim stambenim

¹³ Subvencionirani stanovi podrazumijevaju da su kupljeni "subvencioniranim stambenim kreditima s posebnim uvjetima za koji 2/3 kamatne stope podmiruje resorno Ministarstvo, a preostalu 1/3 snosi korisnik kredita. Odobrava se periodično, ovisno o rezerviranim sredstvima za tu namjenu i uz odluku Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa" (<http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/poslovanje-sveucilista-i-sastavnica/stambeno-kreditiranje/najcesca-pitanja-i-odgovori/subvencionirani/>).

¹⁴ Sadržaj na sljedećoj poveznici na primjeru lokacije Podbrežje pokazuje netransparentnu situaciju oko modela subvencioniranih stanova u Zagrebu, gdje se taj problem prebacuje s jednog ministarstva na drugo (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/kako-je-propao-projekt-prodaje-stanov-a-u-zagrebackom-naselju-manje-od-jedan-posto-od-onih-koji-su-na-to-imali-pravo-odlucilo-je-tamo-kupiti-stan/7085742/>).

prostorom (Golub i Šuljok, 2005: 170), vidi se da je u 13 godina došlo do manjeg povećanja u udjelu privatnih stanova/kuća, što govori u prilog daljnjeg procesa privatizacije stanovanja. Za usporedbu se još može istaknuti i kategorija ispitanika koja je živjela s roditeljima/rodbinom i koja je u ovom istraživanju iznosila 8,9%, a u 2004. u toj kategoriji bilo ih je nešto više, 12,8% (Golub i Šuljok, 2005: 170). Ta se kategorija odnosi na dio znanstvenika koji još nije u mogućnosti priskrbiti vlastiti stambeni prostor ili ga ne želi posjedovati ili pak razmišlja o odlasku iz zemlje. Jer, ako se osvrnemo na spomenutu nesigurnost, naročito mlađe populacije, u radnom smislu (ugovori na određeno vrijeme) i sve prisutniju fleksibilizaciju rada upravo kod mlađih znanstvenika, jasno je da im ne ostaje puno mogućnosti za stjecanje vlastitoga stambenog prostora sve dok im se radni status ne poboljša. Može se istaknuti da je povećana individualizacija i privatizacija stanovanja tipična za hrvatski kontekst negativno utjecala na ukupnu kvalitetu života kod mlađe populacije jer su radni i stambeni uvjeti više nego ovisni jedni o drugima. Najviše je ispitanika koji žive s roditeljima/rodbinom u tehničkim znanostima, njih 13,6%, a najmanje u biotehničkim znanostima. Na kraju se može naglasiti da su udjeli privatnog vlasništva još uvijek izrazito visoki, viši su nego što je prosjek u EU-u, naročito među “starim zemljama članicama”, gdje također ravnopravno postoji i veliki udio stanovanja u najmu i bez privatnog vlasništva. “Više od pola populacije u EU članicama živjelo je u vlastitim stanovima u 2015., od 51,8% u Njemačkoj do 96,5% u Rumunjskoj” (Eurostat, 2019). Time je Hrvatska od socijalističkog modela tzv. poželjnoga društvenog stanovanja i društvenog stana u tranziciji prešla gotovo potpuno na model privatizacije stanovanja i preferiranoga privatnog vlasništva.

Prema stambenoj površini stana/kuće pak najveći broj ispitanika, skoro trećina (32,3%), živi u stanovima veličine 41 – 60 m², a u nešto većim stanovima (61 – 80 m²) još četvrtina (24,3%). U stanovima 81 – 100 m² živi njih 19,7%, a u najvišoj kategoriji, s više od 101 m², još njih 15,3%. Prosječna je površina stambenog prostora u ovom uzorku za Zagreb iznosila visokih 81,6 m² (SD = 47,57), a u ostatku zemlje 92,2 m² (SD = 54,34; $t = -10,6$, $p < 0,01$). U ostatku zemlje čest je oblik stanovanja u privatnim obiteljskim kućama koje imaju i veću stambenu površinu te je stoga njihov prosjek veći. Prosječna stambena površina za Hrvatsku tako je 85,9 m² (SD = 50,72) te se kod nje nije pokazala statistički značajna razlika između muškaraca i žena. Razlika postoji između sveučilišta i instituta, gdje veću površinu imaju na sveučilištu, 87,4 m² (SD = 51,32) nego na institutima, 80,4 m² (SD = 48; $t = 7,00$; $p < 0,05$). Razlika također postoji i kod zaposlenih na određeno i neodređeno vrijeme: veću stambenu površinu imaju zaposleni na neodređeno, 87,2 m² (SD = 49,58), a površinu od 80,4 m² (SD = 55,17) oni na određeno ($t = 6,8$; $p < 0,05$).

Za usporedbu još se može istaknuti da dobiveni podaci pokazuju da prema prosječnoj stambenoj površini od 85,9 m² prosječno kućanstvo znanstvenika, koje ima 2,9 članova, zadovoljava i više od rezidencijalnog minimuma za prosječnu obitelj (DZS, 2017). Prema Popisu stanovništva najveći broj stanovnika spada u kategoriju od 12,1–15,0 m² po osobi (Državni zavod za statistiku, 2017), dok je prema ovom istraživanju dobivena stambena površina od 29,6 m² po osobi, čime se potvrđuje iznadprosječan stambeni status znanstvenika (doduše, 2004. prosječna je površina stambenog prostora za znanstvenike iznosila nešto više, 90,3 m²; Golub i Šuljok, 2005: 170). Tzv. individualni kvadratni minimum u postsocijalističkim zemljama iznosi otprilike 20 m² po osobi dok u razvijenim europskim zemljama iznosi i dvostruko više. Konkretnije, dok je u zapadnim zemljama prosjek 36 m² po osobi, u istočnim dijelovima kontinenta iznos stambenog prostora jedva dostiže 20 m² po stanaru. Taj je broj u velikim gradovima i niži (15 m² u Sofiji, 17 m² u Bukureštu i 18 m² u Pragu) (Stanilov, 2007: 175–176). I u gradu Zagrebu stanje je slično pa trećina stanovništva ima do 15 m² po stanovniku (Bežovan, 2008: 383).

Prema indikatoru broja soba (bez kuhinje) unutar stambene površine stanova ili kuća najviše ispitanika ima tri sobe (34,5%) ili dvije (29,8%), dok 16,4% ima četiri sobe. To je vrlo usporedivo s podacima za stanovništvo Hrvatske (Državni zavod za statistiku, 2017). Na razini EU-a situacija je podijeljena, odnosno bolja u Zapadnoj Europi, gdje je broj soba uglavnom četiri, te lošija u postsocijalističkim zemljama (većinom tri sobe; Eurostat, 2019). Tako dobiveni podaci odgovaraju naslijeđenom i postsocijalističkom kontekstu stanovanja smanjenoga stambenog standarda. Međutim, kod populacije znanstvenika pokazali su se iznadprosječni stambeni uvjeti.

Na pitanje u kakvom tipu zgrada stanuju, pokazalo se da ispitanici žive najčešće u zgradama s više od 21 stana, njih čak 30,0%, te često i u zgradama od 4 do 10 stanova, njih 21,9%. Zanimljiva je činjenica što ta populacija najviše živi upravo u visokim stambenim zgradama koje su zapravo bile tipičan primjer socijalističkoga stambenog zbrinjavanja, iako više nije poželjan kao tada. U prilog naslijeđenom stambenom trendu govore i podaci o starosti zgrada, odnosno podatak da je većina stanova iz uzorka, njih 63,2%, izgrađeno prije 1990. Tada su niži slojevi stanovništva češće živjeli u obiteljskim kućama, gradeći ih i ilegalnim putem na rubnim dijelovima gradova (Petrović, 2004; Mandić, 2010), a viši slojevi, među njima i znanstveni, češće u stambenim zgradama (Petrović, 2004; Gašparović i Božić, 2005). To je, međutim, i obratan suburbanizacijski trend od onoga u zapadnim zemljama, a ogledao se u poželjnom stanovanju srednje i više klase u zoni gradova i središtima gradova, a time i u stambenim zgradama. Rubne dijelove gradova naseljavali su pripadnici radničke klase, često stanujući u neposrednoj blizini tadašnje industrije, najčešće u kućama, ali i u zgradama izgrađenima za radnike i

nerijetko lošije kvalitete (Petrović, 2001; Hirt, 2012; Sykora i Stanilov, 2014). Među populacijom znanstvenika iz uzorka stoga vidimo potvrdu tog trenda, jer su za mjesta svog stanovanja najčešće birali upravo atraktivnija i središnja gradska naselja (Mandić, 2010). Primjerice, kod zagrebačkih naselja pokazalo se da su ispitanicima naselja u zoni grada bila privlačnija, pa najčešće stanuju u četvrtima kao što su Trešnjevka ili Maksimir. Tako u četvrtima Trešnjevka sjever i Trešnjevka jug zajedno stanuje 22,8% ispitanika iz Zagreba, dok u Maksimiru stanuje još njih 11,3%, a u Novom Zagrebu zapad 10,7%. Stoga se taj model svojevrsnoga rezidencijalnog segregiranja prema poželjnosti i mogućnosti odabira mjesta stanovanja, a naslijeđen iz socijalističkog razdoblja, može vidjeti i desetljećima kasnije.

5. ZAKLJUČAK

Kako je u uvodnom dijelu već naglašeno, ovo je istraživanje nastojalo potaknuti povezivanje dviju disciplina, sociologije znanosti i sociologije prostora, koje primarno nemaju zajednički predmet istraživanja. No, ako se želi steći dublji uvid u kvalitetu života znanstvene populacije i uvjete stanovanja i rada promatrati na ciljanoj populaciji, onda se njihov predmet istraživanja može vrlo dobro nadopunjavati. Tom se novom pristupu rada mogu pripisati i određena ograničenja. Ponajprije zbog nemogućnosti adekvatne komparacije s postojećim istraživanjima kojih je, pokazalo se, vrlo malen broj te također prema tipu uzorka, odnosno ciljanoj populaciji koja se nije uvijek adekvatno mogla komparirati s općom populacijom. I metoda internetske ankete pokazala je svoje nedostatke, djelomično ispunjene upitnike ili ignoriranje određenih pitanja (pitanja o prihodima u kućanstvima su ili ignorirana ili neozbiljno shvaćena, jer je čak 15% ispitanika navelo vrijednosti do 200 kuna). Ograničenja su također i nesudjelovanje skupine sveučilišnih asistenata bez doktorata u istraživanju, kao i nereprezentativnost uzorka posebno prema spolu i ustanova zaposlenja, ali i nekim područjima znanosti. Problem autoselekcije ispitanika osobito je vidljiv kod *total population sampling*-a, gdje se očito multipliciraju razlike u skupinama koje imaju veću ili manju motivaciju za ispunjavanje upitnika. To upućuje na potrebu ili boljeg motiviranja određenih skupina ispitanika ili drukčijeg uzorkovanja. Također su se zbog širine teme, a istodobnog ograničenja u veličini rada, mogle predstaviti samo temeljne deskriptivne i bivarijatne analize.

Na temelju dobivenih rezultata može se istaknuti da, prema radnim uvjetima, znanstvenike s jedne strane njihov posao u izrazitoj većini ispunjava, no s druge strane gotovo se tri četvrtine ispitanika zbog količine posla osjeća iscrpljeno. Na iscrpljenost znatno utječe količina administrativnih poslova čije negativne posljedice na znanstveni rad osjeća također gotovo tri četvrtine ispitanika. Usto se nešto više od jedne petine istraživača brine da će izgubiti radno mjesto. No, treba pono-

viti da tzv. marginalne skupine u znanosti, žene i mladi znanstvenici, negativnije procjenjuju svoje uvjete rada, pa i osjećaju veći strah od gubitka radnog mjesta. Osobito se kod mladih znanstvenika, zaposlenih na određeno vrijeme, uočava nezadovoljstvo jer se kod većine pitanja o kvaliteti radnih uvjeta, čak i u onima koje se tiču ispunjenosti radom i kreativnošću posla, pokazalo da su manje zadovoljni od znanstvenika sa stalnim radnim mjestom. Ipak, osim što su manje opterećeni administrativnim poslovima, zaposleni na određeno vrijeme u većoj mjeri imaju iskustvo profesionalnog boravka u inozemstvu nego stalno zaposleni. Treba, međutim, ponoviti da u uzorku istraživanja nismo uspjeli dobiti asistente na sveučilištima, koji, osim što su obvezni doktorirati, drže i nastavu, često i više od propisane norme (usp. Brajdić Vuković, 2013, i Mreža mladih znanstvenika, 2015). Vjerojatno bi njihovim uključivanjem većina pokazatelja radnih uvjeta bila i lošija za cijelu skupinu mladih znanstvenika.

Žene pak u manjem broju pokazatelja izražavaju nezadovoljstvo nego zaposleni na određeno vrijeme. Tako nema, primjerice, razlike između muškaraca i žena u ispunjenosti radom i procjeni kreativnosti posla. No, žene ni na jednom pokazatelju ne izražavaju veće zadovoljstvo radnim uvjetima od muškaraca, osim što se čini da imaju veću mogućnost za fleksibilniji rad od kuće.

Razlike između drugih skupina znanstvenika manje su jednoznačne i pojavljuju se sporadično, pa tako marginalnije skupine u znanosti kompenziraju takav položaj nekim pozitivnim odrednicama svoga rada. Primjerice, iako više brinu zbog gubitka radnog mjesta i imaju manju procjenu dodatne zarade, znanstvenici s instituta osjećaju se manje iscrpljenima zbog količine posla i imaju više mogućnosti boravka u inozemstvu nego znanstvenici na sveučilištu. Znanstvenici iz humanističkih disciplina, pak, više brinu zbog gubitka posla, ali ih zato više ispunjava istraživački posao nego njihove kolege iz drugih područja znanosti. Znanstvenici koji ne rade u Zagrebu, hrvatskom znanstvenom i gospodarskom centru, manje sudjeluju u kompetitivnim projektima i međunarodnoj mobilnosti, no s druge strane zadovoljniji su radnim uvjetima. Također, čini se da se ni ovdje ne može govoriti o jasnim granicama između STEMM i društveno-humanističkog područja, jer se i na osnovu analiziranih radnih uvjeta radi o kompleksnijim kategorijama. Osim što se potvrđuje veća internacionalizacija STEMM područja kroz mobilnost i sudjelovanje u kompetitivnim projektima, nalazi nisu uvijek jednoznačni, nego su katkad i paradoksalni. Tako se društveno-humanistički znanstvenici osjećaju iscrpljenijima od STEMM znanstvenika, no s druge strane u većoj mjeri smatraju da su adekvatno plaćeni. Ispitanici iz tehničkih i društvenih znanosti pak imaju najvišu procjenu dodatne zarade, a ispitanici iz tehničkih znanosti izražavaju veće nezadovoljstvo "pretjeranim administriranjem" od ostalih područja znanosti. Dakako, tu treba uzeti u obzir da su nalazi za znanstvena područja rezultat ne samo njihovog predmeta istraživanja,

nego i specifičnih organizacijskih rješenja i tradicije, kao primjerice činjenice da ne postoje tehnički javni instituti u hrvatskome znanstvenom sustavu.

Analiza otvorenih odgovora pokazala je podijeljenost mišljenja oko fleksibilnijeg odnosa prema radu, odnosno radu kod kuće i na poslu. Većina znanstvenika dolazi svaki dan na posao, ali to STEMM znanstvenici čine češće od društveno-humanističkih. Jedan dio, neovisno o području rada, ipak podržava i ostanak kod kuće jer im olakšava obavljanje znanstvenog posla, kao što je pisanje radova.

Prema nekim objektivnim stambenim pokazateljima kao što su veličina, tip i broj soba stanova potvrdio se naslijeđeni model stanovanja. To prije svega znači da su spomenuti pokazatelji ostali sličnima kao u prethodnim istraživanjima o znanstvenoj populaciji, ali i slični naslijeđenom socijalističkom modelu stanovanja. To znači i da se stambeni uvjeti nisu značajnije poboljšali, nego su ostali gotovo identični onima unazad nekoliko desetljeća. Tu treba istaknuti da su za znanstvenu populaciju, i prema ranijim i prema ovom istraživanju, dobiveni iznadprosječni stambeni rezultati. Promijenio se samo društveni kontekst i način dolaska do stana koji sada ističe privatno vlasništvo u sklopu procesa privatizacije i individualizacije stambenog pitanja. Zanimljivo je da žene u većoj mjeri posjeduju kupljene, ali i naslijeđene, stanove. Znanstvenici zaposleni na sveučilištima ne razlikuju se po vlasništvu privatnih (kupljenih) stanova od onih zaposlenih na institutima. Prosječna stambena površina stanova kod znanstvenika nešto je manja nego 2004., ali je udio privatnog vlasništva sada veći i odgovara preferiranom modelu privatizacije stanovanja te je Hrvatska i nadalje u samom europskom vrhu prema udjelu privatnog vlasništva. Prema prosječnoj površini stana/kuće znanstvenici su u puno boljem položaju od prosječnoga hrvatskog kućanstva (29,6 m² po članu) koje često i ne zadovoljava tzv. rezidencijalni minimum od 20 m² po osobi. Kod znanstvenika iz uzorka nadalje može se vidjeti i nastavak trenda usmjerenog uglavnom prema atraktivnijim i središnjim gradskim naseljima za mjesta svog stanovanja, što se najbolje vidi na razini grada Zagreba.

Prema znanstvenim područjima ne postoje značajne razlike u stambenim površinama, ali se one najviše vide u tipu zaposlenosti, odnosno kod zaposlenih na određeno vrijeme jer imaju manji udio privatnih stanova te manju stambenu površinu, a zanemarivim su dijelom uzorka sudjelovali i u subvencioniranom tipu kupnje stana. U puno su boljem položaju znanstvenici zaposleni na neodređeno, a više njih sudjelovalo je i u subvencioniranoj kupnji vlastitog stana. Za razliku od njih, zaposlene na određeno često prate nesigurni radni uvjeti, dijelom i zbog nove znanstvene politike sve više okrenute tržištu. Time se krug povezanosti rada i stanovanja, kao temeljnih elemenata kvalitete života, nužno potvrđuje te pokazuje važnost ispunjenja jednog i drugoga za potpuniju kvalitetu života znanstvene populacije. Bilo bi zanimljivo, ali i važno, nastaviti pratiti nastale promjene.

LITERATURA

- Arrieta OAD, Pammolli Fa i Petersen AM (2017). Quantifying the negative impact of brain drain on the integration of European science, *Science Advances*, 3 (4): e1602232. <https://doi.org/10.1126/sciadv.1602232>
- Aslaksen EW (2013). *The System Concept and Its Application to Engineering*. Heidelberg: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-32169-6>
- Bauman Z (2011 [2000]). *Tekuća modernost*. Zagreb: Pelago.
- Beck U (2004 [2002]). *Moć protiv moći u doba globalizacije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Becher T i Trowler P (2001). *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the cultures of discipline*. Buckingham: Open University Press.
- Bek U [Beck U] (2001 [1986]). *Rizično društvo: u susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić.
- Bežovan G (2008). Stanovanje i stambena politika. U: Puljiz V (ur.). *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet, 337–390.
- Biti O i Žitko M (2017). Transformacija (ideje) rada: od teorijskih rasprava o novom kapitalizmu do kvalitativnih istraživanja u hrvatskom posttranzicijskom kontekstu, *Narodna umjetnost*, 54 (2): 149–167. <https://doi.org/10.15176/vol54no208>
- Burdije P [Bourdieu P] (1999 [1972]). *Nacrta za jednu teoriju prakse*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Brajdić Vuković M (2013). *Aktualni problemi profesionalne socijalizacije u novačkom sustavu: slučaj prirodnih i društvenih znanosti*, *Revija za socijalnu politiku*, 20 (2): 99–122. <https://doi.org/10.3935/rsp.v20i2.1121>
- Brajdić Vuković M (2017). 'I, što se onda dogodilo?': Ključni događaji, želje, strahovi, spoznaje i obrati u narativima o iskustvu profesionalne socijalizacije mladih znanstvenika. U: Ledić J i Brajdić Vuković M (ur.). *Narativi o profesionalnoj socijalizaciji mladih znanstvenika*. Rijeka: Filozofski fakultet, 73–96.
- Buckleyand RM i Tsenkova S (2001). Housing Market Systems in Reforming Socialist Economies: Comparative Indicators of Performance and Policy, *European Housing policy*, 1 (2): 257–289. <https://doi.org/10.1080/14616710110083669>
- Castells M (2000 [1986]). *Informacijsko doba: ekonomija, društvo i kultura. Svezak 1, Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing.
- Cummins RA (2000). Objective and Subjective Quality of Life: An Interactive Model, *Social Indicators Research*, 52 (1): 55–72. <https://doi.org/10.1023/A:1007027822521>
- Diener E i Suh E (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators, *Social Indicators Research*, 40 (1-2): 189–216. <https://doi.org/10.1023/A:1006859511756>
- Državni zavod za statistiku (2017). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovi prema načinu korištenja*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Enyedi G (1996). Urbanization under Socialism. U: Andrusz G, Harloe M i Szelenyi I (ur.). *Cities after Socialism*. Oxford: Blackwell Publishers. <https://doi.org/10.1002/9780470712733.ch4>
- Esping-Andersen G (2000). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Eurostat (2017). *Employed persons working from home as a percentage of the total employment, by sex, age and professional status*. Luxembourg: Eurostat.

- Eurostat (2019). *Housing statistics*. Luxembourg: Eurostat.
- Ferriss AL (2004). The Quality of Life Concept in Sociology, *The American Sociologist*, 35 (3): 37–51. <https://doi.org/10.1007/s12108-004-1016-3>
- Gašparović S i Božić N (2005). Odnos stanara prema životu u visokim stambenim zgradama na primjeru Zagreba, *Prostor*, 13 (1): 93–106.
- Golub B (1985). *Radne i životne aktivnosti istraživača*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.
- Golub B (2005). Napuštanje znanstvenog poziva i/ili znanstvene karijere u Hrvatskoj. U: Prpić K (ur.). *Elite znanja u društvu (ne)znanja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 185–229.
- Golub B (2008). Socijalni i profesionalni profil prirodoslovaca i društvoslovaca. U: Prpić K (ur.). *Onkraj mitova o prirodnim i društvenim znanostima: sociološki pogled*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 21–83.
- Golub B i Šuljak A (2005). Socijalni profil znanstvenika i njegove mijene (1990.–2004.). U: Prpić K (ur.). *Elite znanja u društvu neznanja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 123–180.
- Harvey D (2013 [2005]). *Kratka povijest neoliberalizma*. Zagreb: VBZ.
- Hirt SA (2012). *Iron Curtains, Gates, Suburbs and Privatization of Space in the Post-socialist City*. Chichester: Wiley.
- Hodžić A (2005). Mreža naselja u umreženom društvu, *Sociologija sela*, 43 (3): 525–563.
- Hodžić A (2008). *Tragovi pored puta: sociološki fragmenti o procesu modernizacije*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Jokić M, Zauder K i Letina S (2012). *Karakteristike hrvatske nacionalne i međunarodne znanstvene produkcije u društveno-humanističkim znanostima i umjetničkom području za razdoblje 1991–2005*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Knežević I, Gregov Lj i Šimunić A (2016). Salience and conflict of work and family roles among employed men and women, *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 67 (2): 152–163. <https://doi.org/10.1515/aiht-2016-67-2724>
- Krištofić B (2015). Kvaliteta života i tranzicija: sociološka rekonstrukcija na primjeru Zagreba. U: Svirčić Gotovac A i Zlatar J (ur.). *Kvaliteta života u novostambenim naseljima i lokacijama u zagrebačkoj mreži naselja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 117–147.
- Lay V (1986). Kvalitet svakidašnjeg života društvenih grupa, *Revija za sociologiju*, 16 (1-4): 19–29.
- Lupton D (2015). *Digital Sociology*. London: Routledge.
- Mandić S (2010). The changing role of housing assets in post-socialist countries, *Journal of Housing and the Built Environment*, 25 (2): 213–226. <https://doi.org/10.1007/s10901-010-9186-5>
- Matković T (2008). Tko što radi? Dob i rod kao odrednice položaja na tržištu rada u Hrvatskoj, *Revija za socijalnu politiku*, 15 (3): 479–502. <https://doi.org/10.3935/rsp.v15i3.802>
- Mreža mladih znanstvenika (2015). Anketa o statusu mladih znanstvenika. <http://www.mlaz.hr/hr/ankete/>
- Petrović M (2001). Post-socialist housing policy transformation in Yugoslavia and Belgrade, *International Journal of Housing Policy*, 1 (2): 211–231. <https://doi.org/10.1080/14616710110083434>

- Petrović M (2004). *Sociologija stanovanja. Stambena politika: izazovi i mogućnosti*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Poslovni dnevnik (2014). Jovanović: Današnji prosvjed učitelja je nepotreban. *Poslovni dnevnik*, 5. ožujka. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/jovanovic-danasnji-prosvjed-ucitelja-je-nepotreban-265707>.
- Prpić K (1984). *Kadrovski potencijal znanosti*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.
- Prpić K (2003). Društvena podcijenjenost znanosti i razvoj hrvatskog istraživačkog potencijala, *Društvena istraživanja*, 12 (1-2): 45–68.
- Prpić K (2004). *Sociološki portret mladih znanstvenika*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Prpić K (ur.). (2008.) *Onkraj mitova o prirodnim i društvenim znanostima: sociološki pogled*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Sassen S (2001). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Seferagić D (1988). *Kvaliteta života i nova stambena naselja*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Seferagić D (2005). Piramidalna mreža gradova, *Sociologija sela*, 43 (3): 579–617.
- Sennett R (1998). *The Corrosion of Character*. New York: W. W. Norton & Company.
- Shin JC i Jung J (2014). Academics job satisfaction and job stress across countries in the changing academic environments, *Higher Education*, 67 (5): 603–620. <https://doi.org/10.1007/s10734-013-9668-y>
- Standing G (2009). *Work After Globalization: Building Occupational Citizenship*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Svirčić Gotovac A (2006). Kvaliteta stanovanja u mreži naselja Hrvatske, *Sociologija sela*, 44 (1): 105–127.
- Svirčić Gotovac A (2015). The Quality of Living in New Housing Estates in the Settlement Network of Zagreb. U: Svirčić Gotovac A i Zlatar J (ur.). *Kvaliteta života u novostambenim naseljima i lokacijama u zagrebačkoj mreži naselja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 13–45.
- Stanilov K (ur.) (2007). *The Post-Socialist City: Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Amsterdam: Springer.
- Sykora L i Stanilov K (2014). *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*. Chichester: Wiley.
- Tsenkova S (2008). Managing change: The comeback of post-socialist cities, *Urban Research & Practice*, 1 (3): 291–310. <https://doi.org/10.1080/17535060802476525>
- Tsenkova S (2009). *Housing Policy Reforms in Post Socialist Europe: Lost in Transition*. New York: Springer.
- Vostal F (2017). Happy Together? On Satisfaction in Czech Academia – A Response to Zábrodská et al. , *Czech Sociological Review*, 53 (6): 935–944.
- Zábrodská K, Mudrák J, Květon P, Blatný M, Machovcová K i Šolcová I (2016). Keeping marketisation at bay: The quality of academic worklife in Czech universities, *Czech Sociological Review*, 52 (3): 347–373. <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.3.2>

- Zlata J (2015). The quality of housing at the subjective level: Aesthetic and ecological aspects of the neighbourhood and citizen participation. U: Svirčić Gotovac A i Zlata J (ur.). *Kvaliteta života u novostambenim naseljima i lokacijama u zagrebačkoj mreži naselja*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 75–114.
- Zuckerman H i Merton RK (1972). Age, Aging, and Age structure in science. U: White Riley M, Johnson M i Foner A (ur.). *A Sociology of Age Stratification*. New York: Russell Sage Foundation, 292–356.
- Weber M (1989 [1917]). Znanost kao poziv. U: Lerotić Z (ur.). *Metodologija društvenih nauka*. Zagreb: Globus, 251–281.

Working and Housing Conditions among Scientists in Croatia

Anđelina SVIRČIĆ GOTOVAC

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

angelinasg@gmail.com

Nikola PETROVIĆ

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

nikola@idi.hr

Branimir KRIŠTOFIĆ

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

kristof@idi.hr

ABSTRACT

The paper analysed some of the aspects of work and housing among the scientific population in Croatia using data from a 2017 on-line survey. The survey was e-mailed to 7 269 scientists, of which 1,966 responded. The working and housing conditions were set in the contemporary context of information-based and post-socialist society while highlighting some fundamental processes and phenomena affecting them, such as the privatisation of housing and the flexibilisation of work. The consequent uncertainty of working conditions was evident, especially among younger scientists. Differences in scientists' satisfaction with the working and housing conditions were tested by gender, employment status, institution type, work location and research area. Those employed outside of Zagreb were more content with the working conditions than those employed in Zagreb, as were men compared to women. The permanently employed were more content than fixed-term employees, had a better housing status and were more involved in the subsidised purchase of their own apartments. In contrast, fixed-term employees experienced precarious working conditions more often, possibly due to the new, increasingly market-oriented scientific policy. In conclusion, the scientific population in Croatia – according to objective housing criteria – is fundamentally characterised by the continuation and strengthening of the model of housing privatisation initiated during the transitional period, where owning an apartment is a desirable housing status. The situation regarding work is divided. Certain work satisfaction is present, but also exhaustion and uncertainty, which are felt mostly by women and the younger scientists.

Key words: scientists, working and housing conditions, flexibilisation of work, privatisation of housing, Croatia

